

Byzanská hymnografie: žánr bez antických vzorů?

Romanos Melodos

kontakion

Hymnus *Akathistos*

Kassia

Romanos Melodos (cca 485 – po 555)

Syřan: hymny jsou adaptacemi syrských vzorů, nikoli vnuknutí Bohrodičky, jak tvrdí legenda (viz obrázek)

zakladatel syrské hymnografie: Efraim (306–374)

kontakion: druh hymnu o 18–30 strofách s refrémem
syllabotónický verš (nikoli antická časomíra)

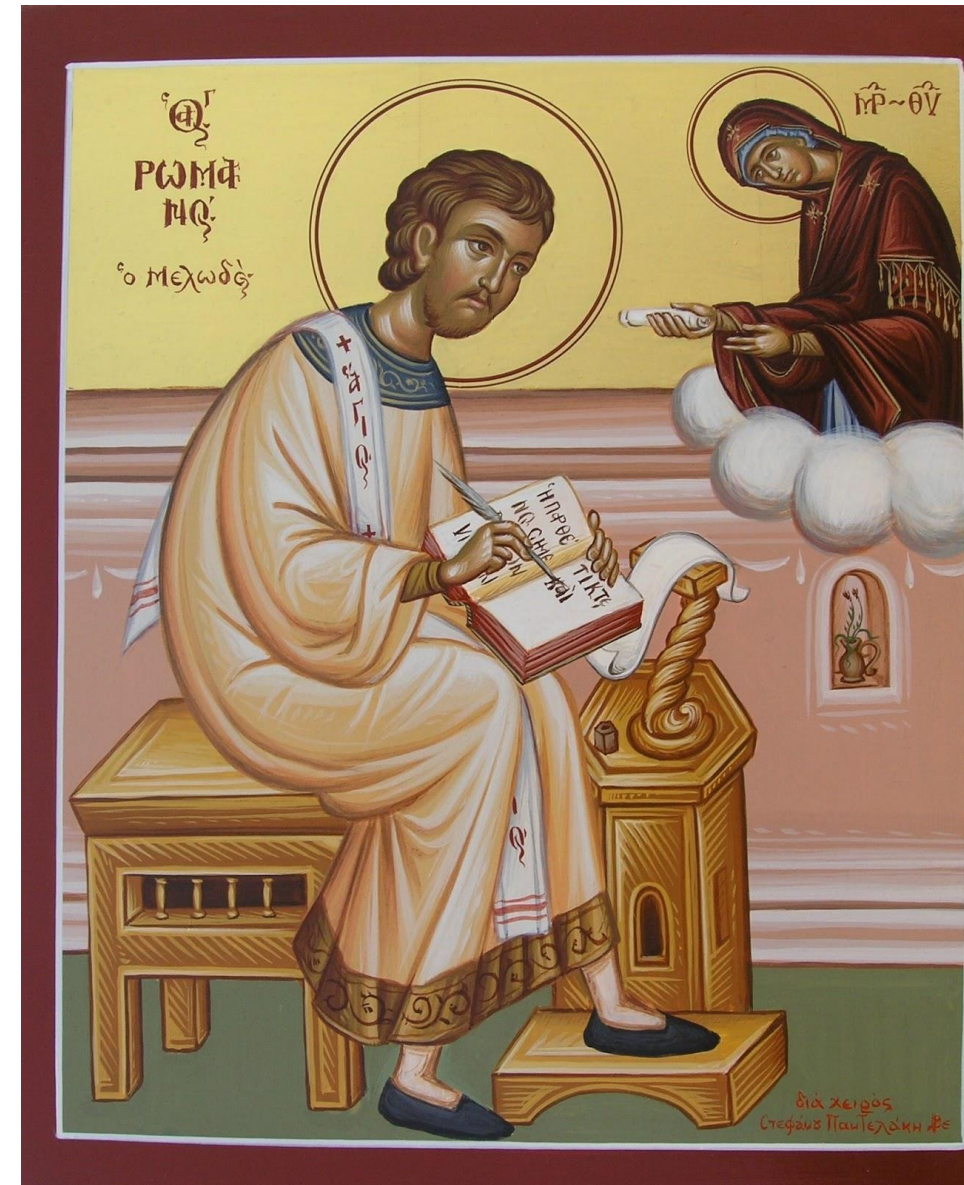
literární technika: vyprávění + dramatický element + homilie; občasný rým, paralelismy/antiteze, metafory

jazyk není klasicizující, nejvíc ovlivněn biblickou řečtinou

častý akrostich: u Meloda ΤΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΡΩΜΑΝΟΥ („Poníženého Romana“ – autorství)

dle legendy složil více než 100 kontakii, zachovalo se 60, u nichž se autorství považuje za jisté

nejslavnější vánoční hymnus s incipitem *Panna dnes*

Hymnus *Akathistos* (= zpíváný ve stoje)

hymnus na Bohorodičku

zpíván r. 626 při odvrácení avarského vpádu za císaře Hérakleia, ale vznikl dříve, určitě však po roce 431 (= *terminus post quem*), tedy po ekumenickém koncilu v Efesu, který odsoudil herezi nestoriánství (odkazy v textu hymnu)

zpívá se během čtyřicetidenního předvelikonočního půstu

zpěvy 1–13: tzv. historická část (zvěstování, navštívení, narození, útěk do Egypta, obětování v chrámě – dle Lk 1:26–35)

zpěvy 14–24: tzv. dogmaticko-asketická část

(1.) Ἄγγελος πρωτοστάτης οὐρανόθεν ἐπέμφθη
εἰπεῖν τῇ θεοτόκῳ τὸ “χαῖρε”.
καὶ σὺν τῇ ἀσωμάτῳ φωνῇ
σωματούμενόν σε θεωρῶν, κύριε,
ἐξίστατο καὶ ἴστατο κραυγάζων πρὸς αὐτὴν τοιαῦτα.
“Χαῖρε, δι’ ἧς ἡ χαρὰ ἐκλάμψει.
χαῖρε, δι’ ἧς ἡ ἀρὰ ἐκλείψει.
χαῖρε, τοῦ πεσόντος Ἀδὰμ ἡ ἀνάκλησις.
χαῖρε, τῶν δακρῶν τῆς Εὐας ἡ λύτρωσις.
χαῖρε, ὕψος δυσανάβατον ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς.
χαῖρε, βάθος δυσθεώρητον καὶ ἀγγέλων ὀφθαλμοῖς.
χαῖρε, ὅτι ὑπάρχεις βασιλέως καθέδρα.
χαῖρε, ὅτι βαστάζεις τὸν βαστάζοντα πάντα.
χαῖρε, ἀστὴρ ἐμφαίνων τὸν ἥλιον.
χαῖρε, γαστήρ ἐνθέου σαρκώσεως.
χαῖρε, δι’ ἧς νεουργεῖται ἡ κτίσις.
χαῖρε, δι’ ἧς προσκυνεῖται ὁ πλάστης.
χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε”.

(2.) Βλέπουσα ἡ ἁγία ἑαυτὴν ἐν ἀγνείᾳ
φησὶ τῷ Γαβριὴλ θαρσαλέως.
“Τὸ παράδοξόν σου τῆς φωνῆς
δυσπαράδεκτόν μου τῇ ψυχῇ φαίνεται.
ἀσπόρου γὰρ συλλήψεως τὴν κύησιν
προλέγεις κρᾶζων.
“Ἀλληλουῖα”.”

Pro zájemce 1. a 2. strofa včetně refrénu „Raduj se, nevěsto neshoubená“ a „Haleluja“ v řečtině, můžete se pokusit rozeznat text při poslechu:

<https://www.youtube.com/watch?v=zowRG45Fk5g&t=17s>

V čítance najdete celou „historickou“ část v češtině, strofy 1–13, celek je dostupný k přečtení zde:

<http://www.acizek.nfo.sk/teolog/liturgtexty/akafist/s/bohorodica.htm>

Další ukázka v čítance:

Romanos Melodos, *Kontakion na hříšnici* (č. 21) – pro srovnání s následujícím Kassiiným *Tropariem o hříšnici*
Dějově píseň vychází z následující pasáže z *Nového zákona*

Lk 7:37–50:

A hle, jedna městská hříšnice se dozvěděla, že Ježíš stoluje v domě toho farizea. Přinesla alabastrovou nádobku s mastí, [38](#) poklekla s pláčem zezadu u jeho nohou, začala mu skrápět nohy slzami a vlastními vlasy je utírala; líbala mu nohy a mazala je mastí. [39](#) Když to uviděl farizeus, který ho pozval, řekl si: „Kdyby to byl prorok, věděl by, co je to za ženu, která se ho dotýká. Copak neví, jaká je to hříšnice?!“ [40](#) „Šimone,“ oslovil ho Ježíš, „chci ti něco říci.“ „Jen mluv, mistře,“ odpověděl farizeus. [41](#) „Jistý věřitel měl dva dlužníky. Jeden dlužil pět set denárů a druhý padesát. [42](#) Když ale neměli čím zaplatit, oběma odpustil. Pověz mi, který z nich ho bude mít raději?“ [43](#) „Řekl bych, že ten, kterému víc odpustil,“ odpověděl Šimon. „Správně,“ řekl Ježíš. [44](#) Otočil se k té ženě a zeptal se Šimona: „Vidíš tu ženu? Když jsem přišel do tvého domu, nepodal jsi mi vodu na nohy, ale ona mi skrápěla nohy slzami a utírala je svými vlasy. [45](#) Nepolíbil jsi mě, ale ona mi od chvíle, kdy jsem vešel, nepřestala líbat nohy. [46](#) Nepomazal jsi mi hlavu olejem, ale ona mi pomazala nohy mastí. [47](#) Proto ti říkám: Je jí odpuštěno hodně hříchů, proto hodně miluje. Komu se odpouští málo, miluje málo.“ [48](#) Tehdy jí řekl: „Tvé hříchys jsou odpuštěny.“ [49](#) Ostatní hosté si mezi sebou začali říkat: „Kdo to vůbec je, že i hříchys odpouští?“ [50](#) On ale té ženě řekl: „Tvá víra tě zachránila. Jdi v pokoji.“

Kassia (805/810 – před 865)

legendami opředená jeptiška a básnířka

Troparion o hříšnici: obsahově vychází z téže biblické pasáže jako Romanovo kontakion, ale je to jiný typ hymnu (formálně: krátký nerýmovaný hymnus – někdy se termín troparion používá i pro označení jedné strofy kontakia), a básněň podává stejný příběh jinou (ženskou?) optikou. Troparion se je dodnes součástí pravoslavné liturgie, můžete si ho poslechnout zde:

<https://www.youtube.com/watch?v=jQBY95YVruk>

Legenda o tom, jak se Kassia zúčastnila byzantské „soutěže krásy“ – výběru nevěsty pro císaře Theofila, který nakonec dal kvůli Kassiině příliš pohotové a svobodomyšlné odpovědi přednos Theodoro (Theofilos byl posledním ikonoklasickým císařem a Theodora byla svatořečena za to, že po jeho smrti znovu nastolila kult ikon).

Jiné fikční zpracování Kassina příběhu (včetně její tvůrčí práce na *Tropariu o hříšnici*) nabízí Panagiotis Agapitos ve svém románu *Bronzové oko* (česky 2017). Román nabízí i zajímavé beletristické zpracování tzv. 2. období ikonoklasmu, v němž Kassia žila (viz skriptum II.2. Temné století a ikonoklastické boje)

Další významní autoři hymnů:

Řehoř z Nazianzu (329–389) – významný teolog ještě před etablováním křesťanského typu hymnu psal hexametrické hymny antického typu

Andreas z Kréty (cca 650–720) – nový typ písně kánon

Jan z Damašku († 749) – nejvýznamnější představitel ikonofilské literatury v 1. ikonoklastickém období.

Můžete si poslechnout jeho nejslavnější hymnus *Den*

zmrtvýchvstání (*Αναστάσεως Ἡμέρα*) v ortodoxním aranžmá:

<https://www.youtube.com/watch?v=TZ-f1h6TiEE> a jeho anglický překlad: https://www.youtube.com/watch?v=MgIx_0jhW1Y)